

**la Procedura de înscriere a elementelor patrimoniului cultural imaterial
în Registrul național al patrimoniului cultural imaterial și de actualizare a acestuia**

FIȘĂ TEHNICĂ

pentru înscrierea/actualizarea datelor elementului

Manifestări carnavalești în Banat: Fășancul

în

Lista elementelor vii

care alcătuiesc patrimoniul cultural imaterial existent pe teritoriul României

A. Domeniu/domenii (conform Convenției UNESCO din 2003, astfel încât elementul trebuie să se integreze în definițiile Convenției UNESCO din 2003 Art. 2

<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/67741>)

a) tradiții și expresii orale (inclusiv limba ca mijloc de transmitere a patrimoniului cultural imaterial)

c) practici sociale, ritualuri și evenimente festive

B. Denumire standard: *Manifestări carnavalești în Banat: Fășancul*

C. Denumiri locale/regionale:

Fășanc, Fărșanc, Fărșang, Fasching, Lunea cornilor, Nunta cornilor, Tocma cornilor, Zăpostât, Balul dă zăpostât, Ziua măimușilor, Săptămâna nebunilor, Nebunii, Poklade, Leoarfe, Moșii, Urșii etc.

Inițial, doar bărbații sau flăcăii erau cei care se deghizau în zilele de Fășanc. Informațiile culese din teren în ultimii ani reflectă însă o disoluție a criteriului de gen, astfel încât odată cu apropierea de momentul prezent, pot fi întâlnite tot mai multe fete sau femei care se alătură grupurilor de mascați. Aceste grupuri au nume care diferă de la o localitate la alta, de exemplu: *bujorși* (Goruia), *chipuri* (Cărbunari, Știnăpari), *corni / măimozi* (Eftimie Murgu, Bănia), *fășanci / fărșanci* (Moldova Nouă, Socol), *măimuș* (Lăpușnicu Mare, Mehadica), *leoarfe* (Ocna de Fier, Răcășdia), *urși, berbeci* etc.

D. Arealul de manifestare:

În spațiul românesc, această sărbătoare de tip carnavalesc este atestată în mod compact în localități din sud-vestul României, în Banat, o regiune multiculturală, unde Fășancul este sărbătorit în comunitățile de români, sârbi, germani și croați. Aceste localități se află din punct de vedere administrativ în județul Caraș-Severin, în mod prioritar pe Valea Almăjului, Valea Carașului, Valea Nerei și Clisura Dunării.

Practica se regăsește și la comunitățile de bulgari din sudul României, de la Brănești, unde este numită *Cucii*, respectiv în cadrul comunităților de germani (din sudul Transilvaniei și regiunea Satu-Mare) și la bulgarii catolici, pavlicheni, din Banat. Prezenta fișă tehnică documentează *Fășancul* în calitatea sa de practică a calendarului popular al unor comunități din sudul Banatului.

1. Informații generale despre element (cel mult 1000 cuvinte) (scurt istoric, contextul de performare, funcții sociale, legătura cu elemente de patrimoniu cultural material, contribuția elementului la dezvoltarea durabilă):

Prima mențiune referitoare la Fășanc trimite la ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, când, conform *Cronicii...* lui Nicolae Stoica de Hațeg, trei reprezentanți ai armatei imperiale habsburgice *vesăli fărșanghele în Timișoara petrecură, la unii-alții* (p. 208). Alături de menționarea acestui obicei, cititorul află din aceeași *Cronică a Banatului* despre existența a doi termeni care fac referire la această practică, ambii în uz și astăzi: *fărșang*, în partea nordică a regiunii (p. 208), respectiv *fășanc*, în sud (p. 220). Un veac mai târziu, *Calendar iulian-gregorian popular (pe anul 1893)* al academicianului bănățean Simeon Manguica aduce următoarea explicație: *Luna februarie: luni (28 februarie / 12 martie) Notă: Săptămâna nebunilor începe totdeauna în duminica lăsatului de brânză și cuprinde în sine întreaga săptămână albă*. Desigur, *săptămâna nebunilor* face referire la Fășanc, iar calendarul dezambiguizează cu privire la data mobilă a acestuia, în funcție de Paști. Doar câțiva ani mai târziu (1899), informațiile referitoare la această sărbătoare specifică regiunii sunt incluse într-un volum cu caracter monografic, referitor la spațiul locuit de români. Este vorba despre o informație relativ restrânsă ca dimensiuni însă foarte clară, transmisă, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, de Aurelian Iana, un învățător originar din orașul Oravița către Simeon Florea Marian. Această informație a fost inserată în monografia-reper despre obiceiurile calendaristice, *Sărbătorile la români*. Relatarea evocă *tineri glumeți* care se adună pentru a petrece împreună și *se maschează travestindu-se* și folosind numeroase haine vechi, pe care au renunțat să le mai poarte: *Sub zilele nebunilor se înțeleg în unele părți din Banat zilele săptămânii prime din Păresimi, mai ales zilele prima și a doua, adică luni și marți [...] Cu vreo câteva zile înainte de Lăsatul Secului, unii dintre oamenii cei mai glumeți și mai buni de gură din sat se îngrijesc de mai multe părechi de haine urâte și zdrențăroase, cu deosebire, însă, femeiești ca, îmbrăcându-se într-însele să se facă comedianți și ca atari, să producă apoi, prin diferitele lor nebunii,*

comedii și glume, râsete și veselie în adunările tineretului și mai ales pe la șezătorile ce se țin în primele zile ale Păresimilor [...] A doua zi dimineața , adică marți, se adună iarăși cu toții la aceeași casă [...] și de-aici, apoi, luând satul de-a lungul, fac din nou o sumă de nerozii și glume, ca publicul care aleargă după ei să aibă de ce râde (p. 18). Referința oferă detalii importante legate de momentul și de maniera punerii în scenă a obiceiului. Astfel, el presupune mascarea, prin reciclarea unor obiecte de îmbrăcăminte mai vechi, urmată de un ceremonial care constă în parcurgerea (încercuirea) întregului sat, cu participarea generală a tineretului, cu cântece, dansuri și mai ales glume. *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român, vol. II, Banat, Crișana, Maramureș* oferă informații succinte despre practicile carnavalești (timp, participanți, măști) de la începutul Postului Paștilor, în categoria dedicată *Jocuril(e)(or) cu măști la Lăsata Secului*, fără a menționa însă vreuna dintre denumirile locale ale acestor obiceiuri. Majoritatea răspunsurilor citate în această secțiune provin însă din localități din județul Caraș-Severin (Berzasca, Cărbunari, Eftimie Murgu, Lăpușnicu Mare, Mehadica, Naidăș, Slatina Timiș, Vărădia).

Cele câteva referințe bibliografice menționate mai sus reflectă maniera în care Fășancul s-a desfășurat și se desfășoară astăzi. Prin funcțiile și structura rituală, Fășancul este o sărbătoare de tip carnavalesc, o formă de defulare socială, o ruptură în cotidian care se manifestă prin răs, dans, cântec, uneori mâncare și băutură în exces, precum și printr-o violență simbolică binecunoscută și acceptată social. Aceste elemente pot fi înțelese și ca manifestări împotriva regulilor și convențiilor sociale. Fășancul este acel moment specific carnavalurilor în care realitatea și mersul firesc al lucrurilor sunt răsturnate, care creează o *lume dublă* (Bahtin, p. 10), în afara regulilor și la care întreaga comunitate participă. Pentru comunitățile de practicanți, Fășancul constituie cadrul *lumii întoarse pe dos* pe care Bahtin o evocă în analiza sa dedicată operei lui François Rabelais, înțeleasă în contextul culturii populare din Evul Mediu și Renaștere (p.16).

Astăzi, Fășancul durează câteva zile, în funcție de scenariul și convențiile fiecărei localități în parte. Cel mai adesea, prima zi de Fășanc este sâmbăta dinaintea duminicii Lăsatului secului de brânză, cunoscută în Banat drept *Sâmbăta lui Lazăr*. În unele cazuri, Fășancul se încheie marți după Începutul Postului Paștilor, zi îndeobște cunoscută drept „marțea vaselor” și care marchează momentul renunțării totale la utilizarea în alimentație a unor ingrediente de origine animală, printr-o curățare profundă și simbolică a tuturor oalelor din bucătărie.

Structural, fășancurile bănățene urmează două modele. În unele localități (Ciclova Română, Slatina-Timiș, Rafnic), Fășancul urmează un scenariu repetitiv, care presupune urmarea unui traseu prestabilit și folosirea preponderentă a acelorași măști (de exemplu, *urși, berbeci*). Alteori, carnavalul mizează, în mod prioritar, pe invenție (Bănia, Cărbunari, Eftimie Murgu, Moldova Nouă), cel mai adesea parodiind întâmplări

din lumea satului. În această situație, măștile și scenariul fie reiau într-o cheie parodică secvențe ale principalelor rituri de trecere din viața omului (nunta/ nașterea/ înmormântarea), marșând pe ceea ce Daniel Fabre numește *triunghiul măștilor*, (p. 20) fie aleg să parodieze un eveniment reprezentativ politic sau social contemporan care afectează direct sau indirect comunitatea. De exemplu, Fășancul de la Moldova Nouă este binecunoscut în regiune pentru satira politică pe care mascații reușesc să o creeze an de an prin măștile și scenariile pregătite cu atenție în zilele premergătoare carnavalului. În situația în care scenariul Fășancului presupune parodiarea unei înmormântări, rolul mortului poate fi jucat uneori chiar de unul dintre mascați (Cărbunari, Știnăpări). Alteori, mortul este reprezentat de o păpușă din paie care are diverse nume (Nechita, Mihail) și care este incinerată la finalul procesiunii. La Celnic, de exemplu, păpușa din paie a fost înlocuită în ultimii ani cu una din plastic care nu mai este arsă, ci reciclată pentru edițiile ulterioare. Indiferent de scenariu însă, Fășancul se încheie în prezent cu o masă comună sau cu un bal care îi reunește pe toți participanții, ceea ce subliniază importanța evenimentului pentru consolidarea coeziunii grupului și întărirea sentimentului de apartenență comunitară.

2.a. Descrierea păstrătorilor/purtătorilor/creatorilor elementului: (vârsta, profesia, grupul etnic) (Vor fi numiți păstrători/purtători reprezentativi, recunoscuți ca atare în comunitate, cu date de contact obținute cu acordul celor vizați și beneficiind de susținerea acestora pentru inventarierea elementului și comunicarea publică a informațiilor):

Categoria păstrătorilor și purtătorilor elementului este una mai largă și include membri ai comunităților locale practicante. Este vorba despre persoanele implicate în organizarea și punerea în practică a Fășancului, deopotrivă copii, tineri sau bătrâni, femei sau bărbați, provenind din sate sau mici orașe din partea sudică a Banatului și unde practicarea acestui obicei a putut fi documentată în ultimii ani de echipa care a întocmit prezenta fișă tehnică. Într-o cartografiere a localităților în care această practică este vie, menționăm următoarele sate aflate pe teritoriul județului Caraș-Severin: Berzasca, Carașova, Cărbunari, Ciclova Română, Ciudanovița, Coronini, Dognecea, Eftimie Murgu, Gârnic, Goruia, Grădinari, Lăpușnicu Mare, Luncavița, Lupac, Ocna de Fier, Pojejena, Slatina Timiș, Sasca Montană, Sichevița, Socol, Știnăpări, Văliug, precum și orașele Moldova Nouă, Bocșa, Anina (cartierul Celnic), Reșița.

2.b. Contribuția instituțiilor și a organizațiilor non-guvernamentale la inventariere elementului (Se va menționa denumirea completă a instituțiilor, adresa și datele de contact ale unui reprezentant al acestora):

Inventarierea elementului și întocmirea fișei tehnice necesare în acest sens are la bază, dincolo de existența unor referințe bibliografice minimale, în primul rând, o serie de cercetări de teren realizate în rândul comunităților de practicanți din județul Caraș-Severin. Aceste documentări au fost realizate în principal de cetători ori studenți ai Universității de Vest din Timișoara în mare parte după anii '90. Importante pentru atestarea caracterului viu al acestei practici sunt cercetările comune derulate de echipa de inventariere de la Universitatea de Vest din Timișoara, alături de cercetători de la Università degli Studi di Torino, Italia (în martie 2024 și martie 2025) și Université de Pau et des Pays de l'Adour, Franța (în martie 2024 și februarie 2026), la capătul cărora au rezultat câteva conferințe științifice comune și o serie de studii, aflate în momentul întocmirii prezentei fișe în curs de publicare. Toate aceste campanii de cercetare de teren au fost facilitate de medierea și implicarea activă a unor instituții relevante la nivelul administrației locale, de reprezentanți ai unor asociații sau de unii membri practicanți, provenind din rândul celor câteva comunități locale cercetate cu acest prilej:

- Primăria Comunei Eftimie Murgu, județul Caraș-Severin, Primar Otiman Mihai (emurguprimar@yahoo.com);
- GAL Călugăra, județul Caraș-Severin, prin Vlad Oravicean, (galcalugara@gmail.com);
- Școala Gimnazială „Atanasie Cojocaru” Pojejena, județul Caraș-Severin, Director Adriana Andronache (scoalapojejana@isjcs.ro);
- Asociația pentru Păstrarea și Promovarea Tradițiilor Germane „Dirndl und Lederhosen”, Anina, județul Caraș-Severin, Sonia Kugler și Frida Zima (dirndl.lederhosen@yahoo.com);
- Asociația Euroland Banat, Reșița, Președinte Andrei Szabo (euroland.banat@gmail.com);
- Dan Liuț, Casa de Cultură din Bocșa / colaborator TVR Timișoara ([Facebook Dan Liuț](#));
- Ramona Cotiugă, Moldova Nouă, județul Caraș-Severin / profesor la Școala Gimnazială „Atanasie Cojocaru” Pojejena, județul Caraș-Severin (ramonacotiuga8@gmail.com);
- Nicolae Crăiniceanu, Moldova Nouă, județul Caraș-Severin;
- Amalia Neda, Cărbunari, județul Caraș-Severin;

3.a. Situația actuală a elementului și identificarea eventualelor riscuri de dispariție sau modificare semnificativă a elementului (Se va preciza raportul dintre informațiile existente în surse anterioare de informare, documentare și cele recent obținute prin demersul de față):

Fășancul este un element de patrimoniu cultural imaterial important în calendarul tradițional al comunităților de practicanți. Contextul socioeconomic și

cultural actual conduce inevitabil înspre o serie de modificări la nivelul scenariului ritual, dar mai ales la cel al semnificațiilor pe care le are pentru categoriile sociale pe care le presupune. Cu siguranță, el reprezintă un element de identitate locală prin care comunitățile își păstrează propria memorie culturală locală. Întrucât Fășancul este o manifestare carnavalescă având multiple scenarii și presupune, prin definiție, permanenta adaptare la realitățile sociale, economice și culturale de care își propune „să râdă” prin diversele măști ori episoade pe care mascații le expun în fața celorlalți, este greu de estimat în ce măsură preferința pentru unele măști cumpărate (în detrimentul celor artisanale) și care reflectă personaje de inspirație occidentală, de la personaje Disney și până la personaje ale cinematografiei sau ale vieții publice ori politice actuale, constituie o contaminare a practicii sau dovedește tocmai viabilitatea și capacitatea de adaptare a carnavalului într-o lume în permanentă schimbare.

Un factor de risc care afectează majoritatea practicilor tradiționale își pune deja amprenta și asupra Fășancului: este vorba despre declinul demografic cauzat deopotrivă de îmbătrânirea populației care trăiește în regiunea în care această practică este prezentă, precum și de emigrația (temporară sau permanentă) dinspre acest spațiu preponderent rural înspre Timișoara sau înspre Europa de Vest. Depopularea poate conduce spre scăderea numărului de participanți, precum și la o schimbare structurală care presupune deja participarea unor noi categorii de vârstă (copii, dar și persoane în etate) și de gen (tot mai multe fete și femei se deghizează, deși în aproape toate interviurile se menționează că înainte singurii mascați din carnaval erau bărbații).

3.b. Plan de salvagardare a elementului, prin acțiuni specifice (Se vor urmări principalele tipuri de măsuri de salvagardare recomandate prin mecanismul internațional de implementare a Convenției UNESCO din 2003: documentarea, transmiterea, prin educație formală, non-formală și informală, diseminarea informațiilor despre element în diferite contexte și prin diferite mijloace):

Am remarcat, în teren, un interes tot mai crescut al comunităților de practicanți în vederea obținerii unor forme de recunoaștere, fie ele formale ori informale, dar care să fie legitimate de specialiști în domeniu ori de reprezentanți ai unor instituții relevante pentru patrimoniul cultural imaterial (pe care informatorii noștri îl numesc simplu: *tradiție*). De aceea, un prim pas în vederea salvagărdării elementului în constituie chiar înscrierea acestuia în *Lista elementelor vii care alcătuiesc patrimoniul cultural imaterial existent pe teritoriul României*. Ulterior acestei înscrieri, Fășancul (sub diversele sale denumiri locale) poate deveni un subiect de interes pentru programe educaționale non-formale de tipul Săptămâna Verde sau Școala Altfel pentru școlile din regiunea în care această practică este activă.

4. Bibliografie și surse online de informare asupra elementului:

BAHTIN, Mihail, *François Rabelais și cultura populară în Evul Mediu și în Renaștere*, în românește de S. Recevschi, București, Editura Univers, 1974.

DASCĂLU, Doina, PLEȘA, Teodor, *Date inedite cu privire la structura și semnificația obiceiurilor de primăvară tocma și nunta cornilor*, în „Tibiscus”, 1978, p. 191 - 213.

FABRE, Daniel, *Passer l'âge d'homme, Dans les sociétés méditerranéennes*, Paris, Gallimard, 2022.

GHINOIU, Ion (coord.), *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. II, Banat, Crișana, Maramureș, Editura Enciclopedică, București, 2002.

HEDEȘAN, Otilia, *Lecții despre calendar. Curs de folclor*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005.

MANGIUCA, Simeon, *Calendar Iulian-Gregorian Popolar pe anul 1883*, Oravița.

MARIAN, Simion Florea, *Sărbătorile la români*, Studiu etnografic, I, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.

PETROVICI, Emil, *Folklor din Valea Almăjului*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, II, 1935, p. 25 - 158.

STOICA DE HAȚEG, Nicolae, *Cronica Banatului*, studiu introductiv, ediție, glosar și indice de Damaschin Mioc, Timișoara, Editura Facla, 1981.

***raport deplasare: Iuliana Băncescu, „Obiceiuri de primăvară în județul Caraș-Severin”, în *Buletin Informativ*, nr. 4 (35)/aprilie 1995, p. 18.

***Documente audiovizuale care se găsesc în Arhiva Centrului de Studii RHeA al Universității de Vest din Timișoara.

***Documentarul *Mascații* (emisiunea *Din aproape în aproape*), Studioul Regional TVR Timișoara, realizator Lucian Ionică, 1999.

***Filmul *Fășancul ca răzbnare și împăcare*, de Valentin Turbureanu, Dănuț Dumitrașcu și Iuliana Băncescu, © CNCVTCP 1995, (<https://www.youtube.com/watch?v=OJFh2bdwiQY&t=1s>)

***Filmul *Jocul măștilor sau fășancul*, de Gelu Mureșan și Dănuț Dumitrașcu, © CNCVTCP și TVR1, 1995.

***Filmul *Lunea Cornilor*, de Mihai Panainte, © CNCVTCP, 1995.

***pentru documentare au fost folosite și o serie de pagini sau grupuri (publice) de Facebook unde au fost ridicate fotografii sau scurte video-uri realizate de participanții la Fășanc și astfel diseminate public.

5.a. Echipa de coordonare a inventarierii elementului:

Otilia Hedeșan, Prof. Dr., Universitatea de Vest din Timișoara

Diana Mihuț, CSIII Dr., Universitatea de Vest din Timișoara

Diana Pizmaș, Drd., Universitatea de Vest din Timișoara

5.b. Responsabil cu monitorizarea și actualizarea datelor despre element:

Diana Mihuț, CSIII Dr., Universitatea de Vest din Timișoara

6. Data completării fișei de inventar:

31 august 2026

Se vor anexa materiale foto/video/audio recent înregistrate care demonstrează viabilitatea elementului și relevanța elementului pentru identitatea culturală locală (se încurajează înregistrarea de materiale video în care membrii comunității descriu elementul și explică importanța acestuia din perspectivă personală).